

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ГРЕЦЬКОЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТУ АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
(м. Вінниця, Україна)

Анотація. *Анатомія залишається ключовою дисципліною в медичній освіті, формуючи базові знання та навички, які необхідні для всіх медичних напрямків. Сучасну медичну термінологію можна розділити на дві основні частини: анатомічну – засновану на латині та клінічну – засновану на грецькій мові. Метою нашого дослідження є, перш за все, знайти аналогії, паралелі та подібності між латинськими та грецькими термінами, а також виявити основні відмінності між цими двома медичними словниками. Оволодіння медичною термінологією є ключовою компетенцією для всіх майбутніх медичних працівників. Порівняльний аналіз термінології у грецькій та латинській мовах показав, що мовні подібності та відмінності у цих системах безпосередньо впливають як на практику, так і на теорію термінології. Дослідження виявило не лише структурні та змістовні зрушення, головним чином, в області багатозначності та синонімії, але також простежило історичний розвиток деяких термінів латинського словника.*

Ключові слова: *анатомія людини, латинська термінологія, грецька термінологія, Міжнародна Анатомічна Термінологія.*

Abstract. *Anatomy remains one of the main disciplines in medical education, forming the basic knowledge and skills necessary for all medical fields. Modern medical terminology can be divided into two main parts: anatomical – based on Latin and clinical – based on Greek. The aim of our study is, first of all, to find analogies, parallels and similarities between Latin and Greek terms, as well as to identify the main differences between these two medical vocabularies. Mastering medical terminology is a key competence for all future medical professionals. A comparative analysis of terminology in Greek and Latin showed that linguistic similarities and differences in these language systems directly affect both the practice and the theory of terminology. The study revealed not only structural and substantive shifts, mainly in the field of polysemy and synonymy, but also traced the historical development of some terms of the Latin dictionary.*

Key words: *human anatomy, Latin terminology, Greek terminology, International Anatomical Terminology.*

Зв'язок публікації з плановими науково-дослідними роботами.

Робота виконана в рамках НДР кафедри анатомії людини Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова «Встановлення закономірностей структурної організації головного мозку у людини та експериментальних тварин», номер державної реєстрації 0121U109549.

Вступ.

Анатомія залишається ключовою дисципліною в медичній освіті, формуючи базові знання та навички, які необхідні для всіх медичних напрямків. Головна складність для студентів-медиків – це засвоєння анатомічної термінології. Більшість цих термінів походять зі стародавніх мов – класичної грецької та латинської [1]. Сучасні студенти, які вступають до медичних вузів, як правило, мають дуже мало або зовсім не мають базових знань цих класичних мов. Ця ситуація поглиблюється зниженням важливості вивчення латини та грецької мов у шкільній програмі [2].

Однією з імовірних причин того, що класична грецька та латинська мови втрачають популярність у школах, є зміна уявлень про їхню практичну цінність. Існує думка, що гуманітарні науки зараз цінуються менше, ніж раніше, з точки зору високооплачуваної кар'єри. Багато прибуткових сфер таких як комп'ютерна технологія (IT), банківська справа, бізнес – не вимагають від працівників знання або розуміння класичних мов. Як наслідок, багато навчальних закладів вирішили виключити ці мови зі своїх програм,

віддаючи перевагу більш «затребуваним» предметам [3].

Одне з найбільших ускладнень у вивченні анатомії – це надзвичайно великий обсяг необхідної латинської термінології. Підручники з анатомії містять сотні, а часто й тисячі назв для кісток, м'язів, органів, нервів, кровоносних судин. Такий величезний словниковий запас може перевантажити студентів, особливо коли їм потрібно запам'ятати всі ці терміни за короткий час [4].

Студенти-медики першого року навчання найкраще засвоюють анатомію, коли комбінують різні підходи навчання, такі як візуальний, слуховий та метод препарування [5]. Оскільки забезпечення анатомічних кафедр трупним матеріалом стало малоімовірним завданням, навчальні плани відображають тенденцію до зменшення годин практичних занять із препарування, тому методи навчання анатомії змушені змінюватися, адаптуючись до нових технологічних рішень (наприклад, 3D-моделі, віртуальна реальність). Незважаючи на всі технологічні вдосконалення та нові методи викладання, студенти-медики все одно матимуть справу з анатомічною термінологією. Це вимагатиме від них значних зусиль для розширення свого словникового запасу [6].

Стародавні греки є засновниками наукової медицини та медичної термінології. Починаючи з VI століття до нашої ери, греки поступово відмовилися від лікування хвороб магією та чаклунством. Натомість, вони почали розбудовувати медичну практику на реальному досвіді та філософських засадах. Вони

першими усвідомили, наскільки важливо мати чіткі, точні та однозначні терміни для розвитку науки. Старогрецька медицина досягла свого розквіту з приходом Гіппократа, якого вважають батьком медицини. Завдяки його роботам, застарілі та нечіткі терміни й описи в медицині більше не використовувалися. Римляни перейняли медичні знання від греків, перекладаючи та переписуючи грецькі книги. Найвідоміший римський медичний письменник, Цельс, вважається засновником латинської медичної термінології. У латинській мові бракувало назв для багатьох медичних понять, особливо термінів для патологічних станів, і саме тому Цельс та інші були змушені запозичувати грецькі терміни латинською мовою [7]. Так була заснована латинська медична термінологія, що базується на двох мовах – латинській та грецькій. Грецька частина термінології була латинізована. Сучасну медичну термінологію можна розділити на дві основні частини: анатомічну – засновану на латині та клінічну – засновану на грецькій мові.

Найпоширенішим методом, який ми застосовували, був метод зіставного аналізу. Цей метод дозволив нам врахувати специфічні ознаки, особливості та шлях розвитку окремих термінологічних одиниць та визначити їхні універсальні ознаки. Термінологічні одиниці вивчалися з описового, семантичного та частково історичного аспектів, щоб забезпечити глибокий і всебічний аналіз [8].

Мета дослідження.

Знайти аналогії, паралелі та подібності між латинськими та грецькими термінами, а також виявити основні відмінності між цими двома медичними словниками.

Основна частина.

Використання термінів «apertura», «foramen», «ostium», «porus», «canalis» для позначення «отвору» є яскравим прикладом того, як синонімія кількісно розширює словниковий запас, але їхнє застосування чітко регулюється залежно від анатомічної структури, яку вони описують. Так «apertura» часто вказує на великий вхід, сформований кістками (наприклад, apertura thoracis superior – верхній отвір грудної клітки, apertura pelvis superior – верхній отвір таза, apertura canaliculi cochleae – отвір каналця завитки), «foramen» – на невеликі отвори для судин та нервів (наприклад, foramen magnum – великий потиличний отвір, foramen nutricium – поживний отвір, foramen ovale – овальний отвір), «ostium» – на вхід до порожнистого органу чи протоки (наприклад, ostium pharyngeum tubae auditivae – глотковий отвір слухової труби, ostium uterinum tubae – матковий отвір труби, ostium atrioventriculare dextrum/sinistrum – передсердно-шлуночкові отвори), «porus» – на дрібний отвір або канал, який найчастіше використовується для позначення мікроскопічних або дуже вузьких каналів чи проходів (наприклад, porus acusticus internus – внутрішній слуховий хід), «canalis» – на витягнуту, трубчасту структуру, що проходить всередині кісток або між ними (наприклад, canalis vertebralis – хребтовий канал, canalis opticus – зоровий канал, canalis caroticus – сонний канал).

Латинська медична термінологія має кілька слів для опису порожнин або заглиблень, кожне з яких має своє специфічне застосування в анатомії та клінічній практиці. «Cavitas» – це загальний термін, що

означає «порожнину» або «заглибину» (наприклад, cavitas thoracis – грудна порожнина, cavitas oris – порожнина рота, cavitas dentis – порожнина зуба, cavitas glenoidalis – суглобова западина). «Sinus» – позначає «заглибину» або «пазуху», особливо в кістці (наприклад, sinus sagittalis superior – верхній сагітальний синус, sinus frontalis – лобова пазуха, sinus transversus – поперековий синус, sinus caroticus – сонний синус, sinus renalis – ниркова пазуха). «Caverna» – це порожниста «печера» або «заглибина» (наприклад, corpora cavernosa – печеристе тіло. У клінічній практиці це патологічна порожнина, яка виникає внаслідок руйнування тканин (наприклад, каверна в легенях при туберкульозі). «Antrum» – використовується для позначення «порожнини» або «заглибини» (наприклад, antrum pyloricum – воротарна (пілорична) частина шлунка, antrum mastoideum – соскоподібна порожнина, antrum folliculi – порожнина фолікула).

«Crista» і «pecten» обидва терміни перекладаються як «гребінь», «crista» зазвичай позначає більш гострий, виступаючий, лінійний та довгий кістковий виступ (наприклад, crista iliaca – клубовий гребінь, crista frontalis – лобовий гребінь, crista galli – півнячий гребінь), тоді як «pecten» використовується для позначення лінійної, гребенеподібної структури, схожої на «crista», але часто менш вираженої або такої, що має певні зубці (наприклад, pecten ossis pubis – лобковий гребінь, muscoli pectinati – гребінчасті м'язи (м'язові виступи, що нагадують зубці гребінця, розташовані на внутрішній поверхні вушок передсердь).

З анатомічної точки зору, терміни, пов'язані з ліктем («ulna», «olecranon», «cubitus» та «anconeus»), є яскравим прикладом складної структури медичної термінології, де для анатомічно пов'язаних структур використовуються корені з різних класичних мов. Даний приклад демонструє, як синонімія або використання близьких за значенням коренів розширює словник, але походить від двох мовних джерел – латинські корені (ulna, cubitus) дали назву ліктьовій кістці (ulna) та ліктьовому суглобу (articulatio cubiti), грецькі корені (olecranon, anconeus) дали назву ліктьовому відростку (olecranon) та ліктьовому м'язу (anconeus). Така різноманітність дозволяє системі термінів бути надзвичайно точною та специфічною. Різні корені слугують для чіткого розмежування структур, які хоча й розташовані поруч, але мають різну природу (кістка, відросток, суглоб, м'яз). Ця необхідність у високій точності і є ключовою особливістю анатомічної номенклатури.

Ще один приклад термінів, які походять від двох мовних джерел і використовуються в анатомічній термінології це визначення «шов», залежно від типу тканин, є «sutura» (латинський термін) – використовується для позначення зрощення плоских кісток (кісток черепа) та «garhe» (грецький термін) – застосовується для опису зрощення м'яких структур, таких як шкіра або м'язи, де утворюється лінійний шов (наприклад, шов м'якого піднебіння, шов калитки).

Важливим відділом стовбура головного мозку є довгастий мозок, який латинською мовою має назву medulla oblongata, що означає «продовгуватий мозок» (medulla – «мозок», oblongata – «продовгуватий»). Завдяки своїй функції керування основними вегетативними процесами (дихання, серцебиття, травлення), він отримав назву «вузол життя», а через

своє характерне анатомічне розширення його також синонімічно називають *bulbus cerebri* («цибулина головного мозку»). Термін «*myelencephalon*», що походить від грецької мови, має важливе ембріологічне значення, оскільки позначає один із п'яти вторинних мозкових пухирів зародка. Саме з цього пухиря безпосередньо розвивається довгастий мозок у дорослому організмі, завдяки цьому прямому зв'язку, *myelencephalon* також широко використовується в анатомії як синонім для позначення довгастого мозку.

Оволодіння медичною термінологією є ключовою компетенцією для всіх майбутніх медичних працівників. Неможливо досконало зрозуміти медичні терміни без засвоєння основ латинської морфології та принципів словотворення. Сучасна медична спільнота визнає незмінне значення латинської мови як міжнародного стандарту. Зокрема, латина є кодифікованою основою для міжнародної анатомічної термінології, а також Міжнародної статистичної класифікації хвороб і проблем, які пов'язані зі здоров'ям (МКХ-11). Ця класифікаційна система слугує центральною базою даних для всіх медичних діагнозів. Її основне призначення – систематизація, уніфіковане кодування та забезпечення потреб статистичного обліку. Використання цієї класифікації обов'язкове для всіх систем охорони здоров'я у всьому світі.

Дані нашого аналізу свідчать, що медична термінологія, що базується на латинській та грецькій мовах, має кілька суттєвих переваг таких як:

1. Універсальність та стабільність. Ці мови є «мертвими», тобто вони не змінюються з часом, за-

безпечуючи постійність і універсальність медичних термінів у всьому світі, незалежно від розмовної мови країни.

2. Точність та однозначність. Латинська та грецька мови дозволяють створювати короткі, точні та однозначні терміни. Вони запобігають двозначності та плутанині, які можуть виникнути при використанні слів із повсякденної мови.

3. Системність та словотвір. Латинська мова має просте написання та вимову. Знання невеликої кількості коренів, префіксів і суфіксів дозволяє розуміти значення нових термінів без необхідності їх запам'ятовувати окремо. Це робить термінологію логічною системою, а не просто набором слів.

4. Спадщина та історія. Використання класичних мов зберігає зв'язок із засновниками медицини – Гіппократом, Галеном та історичним розвитком науки.

Висновки.

Порівняльний аналіз термінології у грецькій та латинській мовах показав, що мовні подібності та відмінності у цих системах безпосередньо впливають як на практику, так і на теорію термінології. Дослідження виявило не лише структурні та змістовні зрушення, головним чином, в області багатозначності та синонімії, але також простежило історичний розвиток деяких термінів латинського словника.

Результати нашої роботи мають теоретичну цінність, оскільки вони сприяють глибшому розумінню специфічних лінгвістичних і типологічних відмінностей, а також виявленню універсальних рис у формуванні наукової термінології.

Література

1. Taxirovich AS. Teaching the topic of intestinal infections using the example of acl (active collaborative learning). *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*. 2025;12(01):557-9.
2. Papa V, Vaccarezza M. Teaching anatomy in the XXI century: new aspects and pitfalls. *Scientific World Journal*. 2013;2013(1):310348.
3. Stephens S, Moxham BJ. The attitudes of medical students toward the importance of understanding classical Greek and Latin in the development of an anatomical and medical vocabulary. *Clin Anat*. 2016;29(6):696-701.
4. Minavarova G, Mirkomilova S. Latin language in learning anatomical terminology: common challenges and practical solutions. *International journal of medical sciences*. 2025;1(1):251-4.
5. Lujan HL, DiCarlo SE. First-year medical students prefer multiple learning styles. *Adv Physiol Educ*. 2006;30(1):13-6.
6. Mirghani HM, Ezimokhai M, Shaban S, van Berkel HJ. Superficial and deep learning approaches among medical students in an interdisciplinary integrated curriculum. *Educ Health*. 2014;27(1):10-4.
7. Bujalkova M, Dzuganova B. English and Latin corpora of medical terms – a comparative study. *Int J Humanit Soc Sci Educ*. 2015;2(12):82-91.
8. Gast V. Contrastive analysis. 2013. Available from: <http://www.personal.uni-jena.de/~mu65qev/papdf/CA.pdf>.